

Vértessy György GONDOLATOK ÁRPÁD FEJEDELEM SÍRJÁRÓL

1978. január 6-án a Budapest, III. Bécsi út 269. sz. telken egy irodaház alapozása közben két nagyméretű kőládára bukkantak. A lelet érthetően nagy izgalmat és érdeklődést váltott ki, ugyanis mintegy másfél évszázada ezen a környéken keresik a honszerző Árpád fejedelem hamvait.

Az első föltételezések szerint a nagyobbik kőládában Árpádot, a kisebbikben pedig a fejedelem lovát temették el. A kezdeti föltevések azonban nem igazolódtak. A köépítmény - Kőszegi Frigyes, a Budapest Történeti Múzeum főigazgató-helyettesének nyilatkozata szerint (Népszava, 1978. február 23.) - valószínűleg egy római kori nagy szobor vagy köemlék talapzata lehetett. Erre vall az alapozás módja, a fedőlapok faragása.

Az óbudai ásatások következő feladata - mint arról az Esti Hírlap 1978. január 30-i számában olvashatunk - Fehéregyháza és a környék emlékeinek föltárása. Ezekről a kutatásokról várják a választ arra, hogy hol volt a fejedelem szálláshelye, s hol temették el Árpád fejedelmet.

Ezért látjuk szükségét annak, hogy fölvázoljuk Árpád sírja fölkutatásának új lehetőségét, illetve ismertessük a Fehéregyháza történetével kapcsolatos vizsgálatunk eddigi eredményeit.¹

Anonymus műve, a hosszú ideig a bécsi császári könyvtárban őrzött Gesta Hungarorum az egyetlen forrásmű, amelyben Árpád fejedelem eltemetésének körülményeiről említés történik. A Névtelen szerző úgy tudja, hogy Árpád fejedelem sírja annak a kis folyó forrásának a feje fölött található, melynek vize kőmederben folyik alá Attila király városába, ahol a magyarok megtérésekor a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére egy templom épült, amelyet fehérnek (közismertebb nevén: Fehéregyházának) mondanak.²

Ez a följegyzés adott alapot annak föltevésére, hogy Fehéregyháza földerítése révén lehet rábukkanni Árpád fejedelem sírjára is. A kutatók a múlt században Óbuda különböző pontjain vélték megtalálni ezt a templomot, de azt, hogy a földerített romok közül végül is melyik volt Fehéregyháza maradványa, nem tudták eldönteni. A legtöbb kutató arra a következtetésre jutott, hogy Fehéregyháza a múlt század második felében, a Bécsi és a Vörösvári út közelében lévő Victória-téglagyár területén föltárt templom és kolostor maradványaival azonosítható. A dolog azonban nem ilyen egyszerű. Más források ugyanis Attila városát még Óbudának és Sicambriának nevezik, ám az elmúlt kétszáz év kutatásai során egyetlen bizonyítékot sem találtak arra, hogy a mai Óbuda területén lett volna Attila székhelye vagy Sicambria. Sőt, egyes kutatók még azt is föltételezik, hogy Sicambria valójában nem is létezett.

De ez nem így van. Franciscus Iustinianus velencei követ ugyanis maga látta Sicambriát, melynek falai mint azt vonatkozó följegyzésében olvassuk - a határát képező magas sziklán a Duna felé terjednek. Ez a leírás természetesen nem a mai Óbudára vonatkozik. Az óbudai Duna-parton ugyanis nincs olyan magas szikla, mint amilyenről a velencei követ említést tesz.

Árpád sírjának földerítését még az is megnehezíti, hogy a rendelkezésre álló források háromféleképpen határozzák meg Fehéregyháza földrajzi helyzetét. Vegyük sorjába őket!

Zsigmond király 1421. nov. 15-i oklevelében arról olvasunk, hogy az óbudai apácák hévíz-patakon működő malma Fehéregyháza kapui előtt, Buda előhegyén van.³ De nemcsak a malom található Buda előhegyén, hanem a vele szomszédos Fehéregyháza is. Elegendő, ha ennek igazolására IX. Bonifác pápa 1400. július 1-i oklevelére hivatkozunk, amelyben Buda előhegyének templomát hivatalosan és teljes címén a „Boldogságos Szűz Mária Fehéregyházának” nevezi.⁴ Ez a Buda azonban nem a mai Buda. Ez utóbbinak ugyanis nincs sem „hévíz-patakja”, sem „előhegye”. Zsigmond király idézett okleveléből tehát egy magaslati fekvésű, hévízpatakkal kapcsolatos Buda létezésére lehet következtetni. Ez a Buda Anonymusnál is megtalálható. Amikor Attila a rómaiakat elkergetve - írja a Névtelen - az országot birtokba vette, királyi székhelyet állított magának a Duna mellett a hévizek fölött, amelyet a magyarok Budavárának, a németek pedig Ecilburnak mondanak.⁵ Ezek a szavak azt is jelenthetik, hogy Budavár egy Duna partja közelében lévő magaslaton található, melynek tövében hévizek fakadnak. Vizsgáljuk meg, hogy más források erről mit mondanak?

A XVII. század második felében (1660-1664) egy török világotató járja be a hódoltság Magyarországot, Evlia Cselebi. Utazásairól készült följegyzésének egyik helyén azt írja, hogy Győr városa Buda és Esztergom földjével szemközt van.⁶ Persze egy „szemtanú” is tévedhet, azonban a török világotató bizonyítékát adja annak, hogy e helységek kapcsolatát ismerte. Följegyzésének egy másik részében ugyanis azt írja, hogy Esztergom tizenhat városrésze közül az egyiket „Budín kálászi”-nak, vagyis Budavárának nevezték! Följegyzéseit eddig figyelmen kívül hagytuk, pedig nem ő az egyetlen szerző, aki ezen a véleményen van. Albericus szerzetesnél (megh. 1251) például arról olvasunk, hogy 1223-ban Magyarországon véletlen tűz pusztította el Esztergomot és Budavárát.⁸ Ez a két létesítményre kiterjedő tűzvész csak úgy fordulhatott elő, ha Esztergom és Budavára egymás mellett volt. Arról, hogy az Esztergom melletti Szent Tamás-hegyen hajdan egy vár állott, számos korabeli forrás tanúskodik. Ezek az adatok adhatnak alapot annak föltevésére, hogy az előbb idézett szerzőknél erről a várról történik említés. Az általunk keresett Budának azonban hévizeknél kell lennie. Nos, a hévizek és a hévíz patak (melyeket azóta feltöltöttek) Krey András katonai mérnök XVIII. században készült, Esztergom és környékét ábrázoló térképen a Szent Tamás-hegy tövében látható. Mivel ez a hegy és a hévíz-tó a Duna közelében van, így Anonymus és Zsigmond király Budájának ismertetőjegyei erre a létesítményre illenek. A „Buda-előhegyi”

Fehéregyháza földrajzi helyzetét illetően már nehezebb helyzetben vagyunk. Bár az 1840-es években készített második osztrák katonai földmérés dunakanyari szelvényén Esztergom alatt egy helyrajzi pontot „Fehér ház”-nak neveznek, ám ez a sík területen jelzett - napjainkban már nem látható - építmény a Buda-előhegyi Fehéregyházával nem azonosítható. De ugyanakkor elképzelhető, hogy ez a név a hajdani Fehéregyháza emlékét őrzi. Az „Előhegy” elnevezés viszont Esztergom közelében ma is megtalálható.

Már mondtuk, hogy az elmúlt kétszáz év kutatásai során egyetlen bizonyíték sem került elő arra, hogy a mai Óbuda területén lett volna Sicambria. Mégis a rendelkezésre álló források arról tanúskodnak, hogy a XVI. században valamit Sicambiának neveztek a budai oldalon. Oláh Miklós esztergomi érsek egy 1533. január 14-i levelében például azt írja, hogy „ugyanazé a királynée volt Óbuda helység Sicambria közelében.”⁹ Talán nem tévedünk annak megítélésében, hogy ebben a levélben a mai Óbuda és Aquincum kapcsolatáról van szó. Foglalkozunk a következőkben azzal, hogy ez a Sicambria hol volt?

A XV. század első felében a margitszigeti Szent Mihály-egyház prépostja és budafelhévízi keresztesek egy hévízeknél lévő malom birtokjogáért pörösködnek, amely a vonatkozó oklevelek szerint „Pazanduk pusztán” van.¹⁰ Egy XIII. századi oklevélben pedig az áll, hogy ez az utólag vitatott malom „Pazanduk falunál” található.¹¹ A falu kifejezés alapján önkéntelenül is egy lakott településre gondolunk, azonban a vizsgálatok során azt tapasztaltuk, hogy Pazanduk falunak a középkorban már nincsenek lakosai. E faluban senki sem pörösködik; ott semmiféle vétel, csere vagy eladás nem történik; ennek a falunak nincs se papja, se temploma: vagyis Pazanduk falu történeti szempontból egy arc nélküli halott település. Ez nem véletlen. I. Lajos király 1355. évi határjáró oklevele alapján ugyanis Pazanduk mező a Békásmegyer alatti, illetve Aquincum fölötti mezővel azonosítható. Ebből nyilvánvaló, hogy a „Pazanduk falu” kifejezés Aquincumra vonatkozik, amely a régészeti kutatások szerint a középkorban lakatlan volt. Ezt a kérdéses mezőt azonban a XVI. század elején már nem Pazanduk, hanem Sicambria mezőnek nevezik.¹² Pilis megye 1516. február 11-i oklevelében pedig arról olvasunk, hogy az egyik tanú a felhévízi keresztesek malma melletti rétről azt vallotta „hogy az a Sicambria építészeti emlékeiből fönmaradt kötől kezdve a nevezett malomhoz tartozott”. Mindebből az állapítható meg, hogy a Sicambria név csak a XV. század végén vagy a XVI. század elején válik használatossá a mai Óbudán. Ezek az adatok teszik világossá Oláh Miklós esztergomi érsek följegyzését, amely így hangzik: „Észak felé egyrészt más szőlőtermő hegyek emelkednek, melyek tövében az isteni szűznek szentelt remete-monostor áll, amelyet Fehér Máriának mondanak, másrészt Sicambria maradványai még láthatók...”¹⁴ Először vizsgáljuk meg ennek a „hegyek tövében” található remetemonostornak az újabb kori történetét.

1869-ben a Bécsi és a Vörösvári út közelében lévő Victoria-téglagyár területén - az agyag kitermelése közben - egy csúcsíves templom és egy kolostor maradványaira bukkantak. Az MTA archaeológiai bizottsága Rómer Flórist bízta meg, hogy derítse ki azok eredetét. Rómer a romokat Fehér Máriának nevezi, tehát ezt a helyet először ő jelöli meg Fehéregyháza helyéül. Henszlmann Imre régész-műtörténész viszont határozottan kijelenti, hogy ezek a maradványok Fehéregyházával nem azonosíthatók. Kinek van ebben igaza?

Ahhoz, hogy e kérdésben dönteni tudjunk, tisztáznunk kell a kolostor létrejöttének körülményeit.

A „magyarok megtérésekor” alapított Fehéregyháza fénye a XV. századra elhalványul, hírneve megkopik. Mátyás király ezért 1480. július 23-án arra kér IV. Sixtus pápától engedélyt, hogy Fehéregyházát a pálosoknak adhassa.¹⁵ De mi történt azután?

Kezdjük az események ismertetését azzal, hogy a pápa a monostor alapítására az engedélyt megadja, azonban a pálosok nem teljesítik a király óhaját. Erre a két mozzanatra IV. Sixtus pápa 1482. április 24-i okleveléből következtethetünk, amelyben kiközösítéssel fenyegeti meg a pálosokat arra az esetre, ha nem teljesítenék az erre vonatkozó rendeletét.¹⁶ A késlekedés oka - mint Gárdonyi Albert véli - az lehetett, hogy a pálosok a templomot nem találták megfelelőnek. Erre mutat egyébként Mátyás király 1483. augusztus 20-i oklevele, melyben arra kér a pápától engedélyt, hogy az óbudai prépostság régi templomának köveit Fehéregyháza tervbe vett építkezéseinek fölhasználhassa. A pápa már ugyanazon évben a bontási engedélyt megadja, és a pálosok - mint Gyöngyösi Gergely a rend életéről szóló művében írja szám szerint nyolcan 1484-ben vonulnak be Fehéregyházába.¹⁷ Ezzel a bevonulással azonban valami baj van! Ha Fehéregyháza átépítése 1483. nyarán még csak tervbe van véve és a pálosok (elméletileg legkésőbb) 1484. december 31-én költöztek be a fehéregyházi monostorba, akkor az építkezésekre - leszámítva a téli munkaszünetet és az ünnepnapokat - legföljebb mintegy 9 hónapot fordíthattak. Valljuk be őszintén: ilyen rövid időn belül még napjainkban sem készülne el a pálosok temploma és monostora.

Az, hogy Fehéregyháza átépítése valójában megtörtént-e vagy sem, csupán közvetett adatok révén bizonyítható. Tholvay Máté óbudai polgár 1519. október 13-i oklevelében például az áll, hogy az Óbudafölötti Boldogságos Szűz Mária egyházánál lévő szőlőjét a kápolnában lévő Boldogságos Szűz Mária nagy oltárára hagyja, amelyet (mármint Szűz Mária egyházát) azelőtt Fehéregyházának neveztek.¹⁸

Ez az adat kétségtelenül arra utal, hogy a hajdani Fehéregyházának nevezett kápolna egy nagyobb templom részévé vált. Ez a körülmény egyébként Henszlmann Imrének a Victoria-téglagyár területén föltárt romokról készített fölmérésén is látható, melynek C pontja egy kör alakú kápolnát jelez, amely egy nagyméretű gótikus templomhoz csatlakozik. Tudjuk, hogy a pálos eredetű monostorok mindig az adott templomok északi oldalán találhatóak.¹⁹ Mivel a Bécsi úti monostor ennek a feltételnek is megfelel,²⁰ így megállapítható, hogy ez a létesít-

mény a pálosok hajdan Fehéregyházának nevezett monostora volt. De mindebből még nem következtethetünk arra, hogy ez a Fehéregyháza azzal a Fehéregyházával azonos, amelyről Anonymus, illetve Mátyás király beszél. Nézzük az ellenérveket!

Mátyás király a „magyarok megtérésekor” alapított Fehéregyházáról - a már említett 1480. július 23-i oklevelében - azt írja, hogy „a hívők seregétől megfosztva a sík mezőn egyedül emelkedik”. Nos, a Henszlmann-féle fölmérésen látható – a hajdan Fehéregyházának nevezett - kör alakú létesítmény olyan kicsi, hogy még kápolnának is alig nevezhető (Henszlmann fölmérése szerint: $r = 0,80 - 1$ m. Ebből: $ter. = 2,009$, max. 3,14 négyzetméter). Ezt a kicsi kápolnát - amelyben a miséző papon kívül legföljebb 2-3 ember vehetett részt egy-egy misén aligha lehetett a „hívők seregétől” megfosztani. De az sem közömbös, hogy a Bécsi úti Fehéregyháza nem a sík mezőn, hanem - mint Oláh Miklós írja - a hegyek tövében emelkedett. Erről a monostorról talán még annyit, hogy föltárt maradványait a múlt században fölrobbantották, majd az utolsó köig elhordták. Ezek az adatok adhatnak alapot annak föltevésére, hogy a pálosok 1484-ben nem a Bécsi úti Fehéregyházába költöztek be, hanem máshová.

Franciscus Iustinianus velencei követ magyarországi tartózkodása idején régi római kövek föliratait gyűjtötte. Az egyik fölirat lelőhelyét így írta le: „Fehéregyháza közelében a mezőn a város mellett, amelyről azt mondják, hogy Sicambria volt, melynek falai a határát képező magas sziklán a Duna felé terjednek”.²¹ A következő kérdésünk az, hogy ez a Sicambria hol található?

Wolfgang Lazius bécsi orvostudós - aki I. Ferdinánd uralkodása idején (1526-1564) járt Magyarországon, azt írja, hogy Sicambiát hajdan „Herculiának” nevezték. Állítása új és meglepő, mivel ezzel az azonossággal a középkori okiratokban nem találkozunk. Abraham Ortelius antwerpeni tudós XVI. századi térképe alapján azonban megállapítható, hogy Lazius állítása korának ismereteit tükrözi. Ortelius térképén ugyanis „Solva mansio” (vagyis Esztergom) alatt, illetve Aquincum fölött egy földrajzi pont a következőképpen van föltüntetve: „Herculia, sive Sicambria”. Bár a térkép rendkívül pontatlan, mégis elegendő bizonyíték arra, hogy nem a mai Óbuda, illetve Aquincum volt Sicambria. Herculia - s ezzel tulajdonképpen Sicambria - földrajzi helyzetét csak a múlt század végén sikerült földeríteni. Frölich Róbert 1893-ban megállapította, hogy a hajdani „Herculia” (vagyis Sicambria) maradványai a pilismaróti Kis-hegyen találhatóak.²² Frölich Róbert kutatása - sajnos - épp úgy a feledésbe merült, mint Finály Gáboré, aki 1906-ban a Kis-hegyen érdekes épületmaradványokat talált.^{22a}

Sicambria pedig azóta is pusztul!

De mi a bizonyíték annak, hogy ezt a Sicambiát még Óbudának is nevezték? A budai prépostság Szent Péter-egyháza a tatárjárás idején elpusztult. Bizonyos körülmények azonban arra mutatnak, hogy e templom sorsát nem az 1241, hanem az 1285. évi tatárjárás pecsételte meg. Magyarország püspökei ugyanis 1263. április 19-én ebben a templomban gyűltek össze a pápai követ által elrendelt zsinat megtartására.²³ A Szent Péter-egyház - mint arra XXII. János pápa 1321. december 8-i okleveléből következtethetünk - még akkor sem pusztult el teljesen. Megfelelő anyagi fedezet mellett bármikor kijavíthatták volna. Erzsébet királyné, I. Lajos király hitvese azonban másképpen határozott. 1340 táján az óbudai Szent Péter-egyház mellett egy új prépostsági templomot építtetett.²⁴ Döntő e kérdésben, hogy az új templomot Szűz Mária-egyháznak nevezik, illetve az, hogy a régi óbudai Szent Péter-egyház 1483 nyarán teljesen romos. Mégis VIII. Ince pápa 1484-ben búcsút engedélyez a Boldogságos Szűz oltára részére, amelyet Ezeny István bécsi prépost és az óbudai kanonokok az óbudai Szent Péter-egyházban föllállítani szándékoznak.²⁵ Lehetséges, hogy egyazon időben két Szent Péter-egyháza is létezett?

Igen, lehetséges. Erzsébet királyné ugyanis a mai Óbudán alapította az új prépostsági templomot. Ezzel szemben XXII. János pápa az előbb már említett 1321. dec. 8-i, Károly Róbertnek a dömösi Szent Margit-egyház és az óbudai prépostság egyesítési tervével foglalkozó oklevelében a dömösi vár, illetve Szent Margit-egyház szomszédságában határozza meg az óbudai Szent Péter-egyház földrajzi helyzetét.²⁶ A dömösi Szent Margit-egyház és Sicambria mindössze 1,5 km-re van egymástól.

Most pedig vizsgáljuk meg azt, hogy a pilismaróti Sicambria közelében lévő Fehéregyházáról mit tudunk? Pilismarót lakosai (kétszáz évvel azután, hogy II. József /1780-1790/ a szerzetes rendeket föloszlatta) ma is tudják, hogy hol van a „fehér barátok”, vagyis a pálosok hajdani kolostora. Induljunk ki abból a tényből - amelyet eddig még senki nem vont kétségbe -, hogy a pálosok már a XV. században Maróton voltak, illetve abból, hogy a maróti rendház a török hódoltság idején is az övék maradt.²⁷ Ebből először is arra következtethetünk, hogy az a XVIII. századi Pilismarót és környékét ábrázoló térkép (amelyen többek közt a pálosok monostora és temploma is jelölve van) a maróti rendház épületeinek középkori elrendezését tükrözi. Ennek alapján viszont arra következtethetünk, hogy a maróti rendház épületegyüttese nem eredeti pálos építkezés. A lakóépületek ugyanis a templom délnyugati oldalához csatlakoznak, holott a pálos építészetben a monostor az adott templomnak mindig az északi részén található. Ennek az eltérésnek az lehet a magyarázata, hogy a pálosok Maróton egy régebbi eredetű templomnak lettek a birtokosai. Helyszíni vizsgálatunk során azt is megtudtuk, hogy a község néhány idősebb lakosa még látta a pálosok hajdani kolostorának templomát. A szemtanúk elmondották, hogy a kis templom szentélye gömbölyű, ablakainak formája pedig csúcsíves volt. Ebből egy román eredetű templom gótikus átépítésére következtethetünk. Tornyanak formájára senki nem emlékezett. Ez nem véletlen. A templomoknak a pálos építészetben tornyot ugyanis nem építenek. A meghallgatottak

egybehangzó közlése szerint 934 tavaszán bontották le ezt a régi - de egyébként jó állapotban lévő - templomot. Már említettük, hogy a korabeli források háromféleképpen határozzák meg Fehéregyháza földrajzi helyzetét. Mátyás király idézett oklevele szerint a „megtérés kezdetekor” alapított Fehéregyháza a hegyek alatt a sík mezőn egyedül emelkedik. A pálosok maróti kolostorának templomáról a következőket lehet megállapítani. Attól jobbra - mintegy 300 méternyire - egy magas névtelen dombot találunk, amelyen a református templom van. A kolostortól balra - attól mintegy 800 méternyire - pedig a Kis-hegytel, Sicambria várának dombjával találkozunk. A pálosok maróti temploma hajdan valóban a „hegyekhez közel”, de a sík mezőn emelkedett. Mátyás király idézett oklevele szerint Fehéregyháza alig egy mérföldre van a királyi palotától. De kérdés, hogy az „egy mérföld” a XV-XVI. században milyen távolságot jelent? A rendelkezésre álló adatokból csupán Oláh Miklósnak 1533. évi levelét említjük meg, amelyben az áll, hogy Csepel-sziget Budától fél mérföldre van.²⁸ Ha Budavár déli és Csepel-sziget északi csúcsa távolságának kétszeresét vesszük, mintegy 10 km-nek megfelelő távolsági értéket kapunk. Ha a XVI. században 1 mérföld = 10 km, akkor az „alig egy mérföld” legfölbjebb mintegy 9,5-9,9 km-nyi távolságot jelenthet. Nos, a pálosok maróti templomától 9,8-9,9 km (vagyis „alig egy mérföld”) megtétele után a visegrádi királyi palotához érkezünk.

A felvázoltakat egy érdekes párhuzammal egészítjük ki. 1911-ben Hetényi Imre és Szombathelyi György saját költségükön ásatásokat végeztek a mai Óbudán, melyek célja a Fehéregyháza felé vezető, a középkori oklevelekből ismert (római eredetű) „nagy út” földterítése volt. Hetényitől tudjuk, hogy a Victoria-téglagyár közelében elterülő mezőt az óbudai sváb gazdák még az 1910-es években is „Ismaresen”-nek („Is-Maria-Wiesen”), azaz Szűz Mária rétnek nevezték.²⁹ Hetényiek ebből arra következtettek, hogy azon a környéken kellett lennie Fehéregyházának. (Ma már tudjuk, hogy Hetényiek következtetése helyes volt.) Abból, hogy a maróti kolostor melletti mezőt még a XVIII. század végén is „Boldog Asszonyok” nevezték, hasonló következtetést vonhatunk le, mint Hetényiek.

Annak eldöntésében, hogy a pálosok maróti kolostorának temploma volt-e a „magyarok megtérésekor” alapított Fehéregyháza vagy sem, Gyöngyösi Gergely vonatkozó följegyzésére támaszkodunk. Ennek végén ugyanis azt írja, hogy Nagy Károly, a frankok királya alapította ezt a kérdéses templomot. Persze följegyzését az első pillanatban nem lehet megérteni, mivel Anonymus nem az avarok, hanem a magyarok megtérésekor alapított Fehéregyházáról beszél. Ennek a látszólagos ellentmondásnak az a magyarázata, hogy a magyarokat és az avarokat azonosnak tartották nyugaton. Andreas Eggerer pálos szerzetes például a „Fragmen panis corvi...” című munkájában a következőket írja: „... a templomnak, amelyet Fehéregyházának neveznek, és az Isten szolgálatában és éveinek számában az összesek közül a legrégebb, és állítólag Nagy Károly császár a legyőzött magyaroknak fennhíjjázó pogány vallásuk helyébe Mária tiszteletére a királyi városon kívül alapított...” (arról, hogy a frankok a mai Óbuda területét is ellenőrzésük alá vonták volna, nem tudunk.) Ezek szerint Anonymus „magyarjai” akár avarok is lehetnek. Természetesen nem közömbös - de pillanatnyilag nem is lényeges -, hogy az avar-magyar azonosság igaz-e vagy sem, de tény, hogy a már említett Franciscus Iustinianus a Nagy Károlynak tulajdonított templom-alapítás hagyományát a sicambriai Fehéregyháza kapcsán említi meg. Döntő lehet e kérdés megoldásában, hogy Mátyás király - mint Gyöngyösi Gergely írja - 1484-ben a Nagy Károly által alapított Fehéregyházába vezette be a pálosokat.

És Árpád sírja? A XIX. században, a Fehéregyháza-kutatás „hőskorában” kézenfekvőnek látszott annak föltevése, hogy a magyarok megtérésekor alapított Fehéregyháza földrajzi helyzetének földterítése révén Árpád fejedelem sírja is megtalálható. Ebben azonban még most sem lehetünk egészen biztosak. A rendelkezésre álló forrásokban ugyanis arról olvasunk, hogy a steppei népek igen nagy titokban temetik el a főrangú halottaikat és szigorúan őrzik temetőiket. Ezek az adatok vezetnek arra bennünket, hogy Anonymus - tiszteletben tartva az ősök emlékét és az ősi hagyományokat - Árpád fejedelem sírjának helyéről szándékosan homályos, megtévesztő adatot közöl. A fölvezetett azonban - remélhetőleg - közelebb visznek bennünket ahhoz, hogy előbb vagy utóbb rátaláljunk a honszerző fejedelem sírjára is.

Jegyzetek:

1. Jelen írásunk egy nagyobb munka rövid összefoglalása, ezért a fölhasznált irodalomból csak a legfontosabbak közlésére szorítkozunk.
2. Anonymus, *Gesta Hungarorum*, 52. fejezet.
3. Fejér Gy.: *Codex diplomaticus Hungariae...* X/6. 405. old.
4. Bártfai Sz. L.: *Óbuda egyházi intézményei a középkorban*. Bp. 1935. 104. old.
5. Anonymus, i. m., 1. fejezet.
6. Karácsony I.: *Evliá Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai 1660-1664*. II., Bp., 1908., 141. old.
7. Karácsony I.: i. m. I. Bp., 1904., 278. old.
8. Gombos F. A.: *Catalogus fontium historiae Hungaricae*. I. Bp. 1937., 31. old.
9. Bártfai Sz. J.: *Pest megye történetének okleveles emlékei*. Bp. 1938., 377. old.
10. Bártfai, 1938., 139., 194., 204. old.
11. Gárdonyi A.: *Budapest történetének okleveles emlékei*. Bp., 1936., 19. old.
12. Bártfai, 1938., 364. old.
13. Gárdonyi A.: *Az óbudai Fejéregyház problémája. Történetírás*. 1937/1. sz. 12. old.
14. Oláh M.: *Hungaria et Athila. Vindobonae, 1763.*, 6. §. 22.

15. Fraknói V.: Mátyás király oklevelei. II. Bp., 1895. 31. old.
16. Décsényi Gy.: Olaszországi történelmi kutatások, Századok, 1892., 472. old.
17. Gyöngyösi G.: Fabula, sive Index in vitas fratrum Eremitarum in libro hoc contentorum. Egyetemi Könyvtár. Ab. 151/a. 86. old.
18. Knauz N.: A budai káptalan regestái. Magy. Tört. Tár. 1863. 613. old.
19. Horváth I.: Klostrom puszta - a pálos rend bölesője. Vigilia. 1974/9.
20. Bártfai Sz. L.: Miért nem találták meg eddig Árpád sírját. Magyar Kultúra. 1934/5. sz. 1915. old.
21. Mommsen, T.: Corpus Inscriptionum Latinarum. ill. I. 3558.
22. Frölich R.: A pilis-maróthi római tábor. Archaeologiai Értesítő. 1893.
- 22/a. Finály Gábor részleges kutatásait illetően a következőket érdemes megemlíteni. A feltárások során római kori leletek kerültek elő, amelyek az általunk fölvázoltaknak ellentmondanak. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a Kis-hegy délnyugati lejtőjét emberemlékezet óta szántó földnek használják, melynek következtében e kérdéses létesítmény középkori rétege lepusztulhatott.
23. Gárdonyi A.: Buda és Pest a tatárjárás előtt. Bp., 1941., 22. old.,
24. Fraknói V.-Lukcsics J.: A veszprémi püspökség római oklevéltára. II. 128. old.
25. M. e. III. 291. old.
26. M. e. II. 40. old. „...ecclesie Sancti Petre de veteri Buda... loco videlicet cathedrali ipsius regis, predicto castro et ecclesie Dimisiensi vicino.”
27. Kisbán E.: A magyar pálosrend története. I. Bp. 1938. 154., 156. old.
28. Ld. 9. jegyzet.
29. Hetényi Imre nyilatkozata a Magyarság c. napilapban jelent meg 1934. január 12-én.
30. Eggerer A.: Fragmen panis corvii... I. Viennae, 1663., 293. old.

A tanulmány a FÖLDMÉRŐ, a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat lapja XXIV. Évf. 7-8. számában jelent meg. (1978. július-augusztus, 10-17. old.).